

скаржника, – в районний (міський) суд, і винятковий, який передбачає подання скарги тільки у вищий орган (вищий посадовий особі). Цей порядок в наш час не відповідає вимогам Конституції України, яка гарантує кожному право на судове оскарження будь-яких дій і рішень державних органів та посадових осіб, і тому потребує перегляду [4, с.99].

2. *Спрощене провадження* у справах про адміністративні правопорушення полягає в застосуванні до правопорушників чинних правил і норм таких заходів адміністративного впливу як накладення і стягнення штрафу та оформлення попередження на місці вчинення правопорушення. У ст. 258 КУАП міститься вичерпний перелік правопорушень, з яких здійснюється спрощене провадження.

Якщо ж порушник оскаржує стягнення, що накладається на місці, провадження здійснюється за загальним правилом.

Спрощене провадження вирізняється швидкістю реалізації своїх форм. При такому провадженні дійсно не діє презумпція невинуватості, все настільки очевидно, що не має потреби в письмових доказах, стадії адміністративно-юрисдикційного провадження зливаються в одне ціле. Суб'єктами провадження у даному випадку є: правопорушник та представник державного органу, вповноважений накладати даний вид стягнення.

V. Адміністративно-юрисдикційні провадження можна розрізняти також і за **суб'єктивним критерієм**, а саме: яким органом розглядається справа в адміністративно-юрисдикційному порядку. За таким критерієм можна виділити провадження в районних (міських) судах; провадження в органах внутрішніх справ; провадження в адміністративних комісіях при виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад; провадження в виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад і т.п.

Викладені вище класифікаційні критерії дозволяють з різних боків розглянути адміністративно-юрисдикційні провадження, найбільш рельєфно виділити окремі сторони досліджуваного явища.

Таким чином, правильна класифікація явищ можлива лише на підставі глибокого усвідомлення сутності таких явищ. З іншого боку, науково обґрунтована класифікація явищ дозволяє чіткіше виокремити в них найбільш суттєве, проаналізувавши які можна сформулювати важливі з практичної точки зору рекомендації.

Список літератури: 1. Бандурка А.М., Тищенко Н.М. Административный процесс: Учебник. Х., 2001. 2. Маслеников М.Я. Административно-юрисдикционный процесс: Сущность и актуальные вопросы правоприменения по делам об административных правонарушениях. Воронеж, 1990. 3. Шергин А.П. Административная юрисдикция. М., 1979. 4. Адміністративна відповідальність в Україні: Навчальний посібник / За заг. ред. доц. А.Т. Комзюка. 2-е вид., перероб. і доп. Х., 2000.

Надійшла до редколегії 04.05.04

О. І. Радченко

ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ СТАТУСУ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА УКРАЇНИ

Сучасна держава характеризується наявністю низки ознак, які дають змогу ідентифікувати її політичний режим як демократичний або як авто-

ритарний (тоталітарний). Однією з них, поряд з верховенством права, розподілом державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, є інститут представницької демократії.

Правове становище члена парламенту в кожній окремо взятій країні відзначається своїми особливостями, що обумовлено, передусім, наявністю низки факторів, зокрема історичного та політико-правового характеру.

Теперішній статус народного депутата України є результатом істотних перетворень у суспільно-політичному й економічному житті країни. Його становлення відбувалося під впливом таких глобальних реформ в українському суспільстві як здобуття Україною незалежності та зміна конституційного ладу, відмова від авторитарних методів державного управління, побудова демократичної правової держави тощо.

Остаточне місце і роль народного депутата України в державному механізмі та політичній системі України, а відтак і його правове становище, було визначено й закріплено Конституцією України 1996 р. Важливим наслідком ухвалення нового Основного закону держави стала трансформація парламентського мандату народного депутата України з імперативного (який був спадщиною від радянського ладу) у вільний (загальнонаціональний), що є загальноновизнаним принципом парламентаризму в демократичних країнах світу.

Належне функціонування державного механізму, невід'ємною складовою якого є парламент, не можливе без вирішення комплексу проблем, пов'язаних із встановленням усіх суттєвих, з точки зору юридичної науки, моментів правового становища (статусу) окремого парламентарія. Одним з них є визначення процедури набуття особою, яка за результатами парламентських виборів виборола мандат депутата, відповідного статусу.

Дослідженням зазначеного питання займалися відомі вітчизняні й зарубіжні вчені-правники, насамперед С.А. Авак'ян, А.А. Безуглов, В.С. Журавський, О.В. Зінов'єв, Л.О. Нудненко, М. Ф. Селівон та інші. Однак, праці зазначених науковців, за винятком праць В. С. Журавського, не могли через об'єктивні причини врахувати нові політико-правові реалії, що склалися після прийняття в червні 1996 р. Конституції України, зокрема щодо особливостей набуття статусу народного депутата України. Відтак, метою даної статті є з'ясування особливостей набуття статусу народного депутата України, обумовлених прийняттям нової Конституції України.

Як відомо, на часів Радянської України особа набувала депутатських повноважень не відразу після оголошення результатів виборів до Верховної Ради УРСР, а лише після визнання їх самою Верховною Радою. Відповідний висновок можна зробити на підставі аналізу ст.ст. 100 та 102 Конституції (Основного Закону) Української РСР [1]. Проте, такий підхід законодавця до вирішення питання щодо набуття депутатських повноважень викликав у науковців цілком слушні нарікання. Так, А.А. Безуглов зауважує, що саме рішення про визнання повноважень депутатів ухвалюється депутатами, чий повноваження ще не виникли, через те, що вони виникають вже після самого факту голосування за рішення про визнання повноважень [2,

с. 25]. А це, по суті, є нонсенс. Аналогічної точки зору з цього приводу дотримується й Л.О. Нудненко [3, с. 147-148].

Натомість, Конституція України 1996 р. скасувала інститут визнання повноважень народних депутатів України, фактично замінивши його іншим – присягою народного депутата України – і таким чином залишивши додаткову стадію в процесі набуття статусу народного депутата. У цьому контексті ключовим питанням слід визнати питання щодо встановлення моменту, з якого особа, що виборола парламентський мандат, стає повноцінним народним депутатом України. Однак його розв'язання значною мірою залежить від вирішення проблеми змісту правового становища парламентаря в Україні як посадової особи органу державної влади.

Як відомо, сьогодні в вітчизняній науці конституційного права існує два основних підходи до вирішення порушеної проблеми.

У першому випадку статус депутата парламенту розглядається лише як сукупність його прав і обов'язків [4, с. 4]. Таким чином, мова йде про статус депутата у вузькому розумінні цього слова.

Прибічники другого підходу (а вони становлять переважну більшість) вважають статус парламентаря явищем більш багатогранним. Так, М.Ф. Селівон включає до структури статусу народного депутата, окрім прав і обов'язків, також функції депутата і гарантії його діяльності [5, с. 18]. О.В. Петришин до елементів правового становища посадової особи (якою є і депутат) відносить її юридично владні повноваження та юридичну відповідальність [6, с. 104]. І. М. Степанов та Т. Я. Хабрієва під статусом парламентаря – члена Ради Федерації й депутата Державної Думи Федеральних Зборів Російської Федерації – розуміють правові норми, що встановлюють їхні права, обов'язки, відповідальність, а також основні правові і соціальні гарантії при здійсненні ними парламентської діяльності [7, с. 63].

На нашу думку, найбільш повно правове становище депутата парламенту має відображатися не лише крізь сукупність його прав і обов'язків (повноважень), але й через гарантії депутатської діяльності, відповідальність, вимоги та юридичні обмеження. Водночас, можна погодитися з думкою про те, що повноваження є стрижневим елементом статусу парламентаря.

Ст. 79 чинної Конституції України, визначаючи процедуру вступу новообраного парламентаря на посаду, закріплює, що перед вступом на посаду народні депутати України складають перед Верховною Радою України присягу встановленого змісту і саме з моменту її складення починаються повноваження народних депутатів України. Наслідком відмови народного депутата скласти присягу є втрата ним свого депутатського мандату (ч. 4) [8].

Таким чином, особа, яка за результатами парламентських виборів отримала відповідний мандат, набуває депутатських повноважень лише після факту складення присяги перед Верховною Радою України. У разі визнання статусу народного депутата як простої сукупності його повноважень (тобто прав і обов'язків) порушена проблема має досить просте вирішення: особа набуває статусу народного депутата одразу після складення присяги перед Верховною Радою України.

Якщо ж структуру статусу народного депутата складають, крім повноважень, ще гарантії реалізації депутатських повноважень, відповідальність та юридичні вимоги (обмеження), то, вочевидь, порушене питання матиме дещо інше вирішення.

Конституційний Суд України в своєму Рішенні від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп/99 (справа про депутатську недоторканність) дав офіційне тлумачення положень ст. 80 Конституції та ст. 27 Закону України «Про статус народного депутата України». У цьому рішенні єдиний орган конституційної юрисдикції визначив, що «депутатська недоторканність поширюється на народного депутата України з моменту визнання його обраним за рішенням відповідної виборчої комісії і до моменту припинення повноважень народного депутата України» (п. 1. 4) [9, с. 856]. Відтак, за новообраною особою, яка формально ще не приступила до виконання своїх конституційних повноважень, було закріплено один з елементів статусу народного депутата України, а саме парламентську недоторканність. Остання, як вже наголошувалося, є складовою системи гарантії реалізації депутатських повноважень.

Таким чином, виходячи з аналізу чинного законодавства, яким регламентується статус народного депутата України, та відповідних рішень Конституційного Суду України, вочевидь, можна порушити питання про формування у вітчизняній юридичній науці нової правової категорії – «усічений» (або неповний) статус народного депутата України».

Під «усіченим» (неповним) статусом народного депутата України слід розуміти таке правове становища народного депутата, коли відсутні один або декілька елементів його структури.

Отже, протягом певного відрізка часу після обрання особа може вважатися народним депутатом, вочевидь, лише частково. Введення в Україні інституту присяги як обов'язкової передумови вступу особи, що отримала за результатами виборів парламентський мандат, на посаду народного депутата обумовило появу додаткової стадії в процедурі набуття нею повноцінного статусу народного депутата України. Вона не може здійснювати депутатські повноваження, але користується парламентською недоторканністю, значення якої для новообраних парламентаріїв за сучасних умов суспільно-політичного життя України, напевно, важко переоцінити.

Термін, упродовж якого новообрані народні депутати можуть перебувати в такому правовому становищі, іноді є досить тривалим: він може складати від одного до тридцяти днів з моменту оголошення офіційних результатів парламентських виборів (відповідно до вимог ч. 2 ст. 82 Конституції), що визначається, насамперед, двома обставинами.

По-перше, наскільки швидко Верховна Рада України збереться на свою першу, після оголошення офіційних результатів парламентських виборів, сесію (тобто фактично розпочнеться процес конституювання Верховної Ради як єдиного органу законодавчої влади).

По-друге, коли парламентарії складуть перед Верховною Радою України присягу, як того вимагають положення ст. 79 Конституції України, оскільки лише факт складення присяги є юридичною підставою для набуття особою статусу народного депутата України у повному обсязі.

Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити очевидний висновок про те, що особливістю набуття статусу народного депутата України є існування додаткової (проміжної) стадії у вигляді «усіченого» (неповного) статусу народного депутата. Останній характеризується наявністю низки специфічних ознак, а саме:

- існує протягом досить обмеженого у порівнянні зі звичайним статусом проміжку часу (до тридцяти днів);
- за обсягом значно поступається звичайному статусу народного депутата (оскільки відсутні окремі структурні елементи);
- є проміжною ланкою у процесі набуття особою повноцінного статусу народного депутата;
- після спливу певного часу, як правило, трансформується у звичайний статус народного депутата (тобто має перехідний характер);
- підтверджується тимчасовим посвідченням народного депутата України.

У контексті порушеної проблеми потребує свого подальшого вирішення низка інших актуальних питань, пов'язаних із визначенням усіх аспектів правового становища народного депутата України. Зокрема, досі залишаються нерозв'язаними на науковому та неврегульованими на законодавчому рівні питання щодо встановлення моменту, з якого народного депутата може бути притягнуто до конституційної відповідальності; моменту, з якого на нього розповсюджується дія решти (крім недоторканності) гарантій депутатської діяльності; моменту, з якого він може користуватися правами, передбаченими ст. ст. 22 та 23 Закону України «Про статус народного депутата України» (щодо першочерговості при поселенні народного депутата в готель та його пільгового транспортного забезпечення) тощо [10].

Без належного вирішення зазначених проблем подальше вдосконалення інституту народного представництва в Україні видається вкрай важким.

Список літератури: 1. Конституція (Основний Закон) України від 20. 04. 1978 р. // Законодавство Украины = LAW4 [Электрон. ресурс]: [Компьютерная библиотека]: Новая ред. 2002 г. К., 2002. 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). 2. Безуглов А. А. Советский депутат: государственно-правовой статус. М., 1971. 3. Нудненко Л. А. Конституционно-правовой статус депутата законодательного органа государственной власти в Российской Федерации. СПб., 2004. 4. Кудинов Н.А. Правовое положение депутата местного совета: Автореф. ... канд. юрид. наук: (12.00.02). М., 1958. 5. Селівон М.Ф. Гарантії депутатської діяльності. К., 1982. 6. Петришин А. В. Статус должностного лица: общетеоретическое исследование: Дис. ... канд. юрид. наук: (12.00.01). Х., 1988. 7. Парламентское право России: Учебное пособие / Под ред. И.М. Степанова, Т.Я. Хабриевой. М., 2000. 8. Конституція України // Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. 9. Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп/99 // Конституційне законодавство України. К., 2000. 10. Закон України «Про статус народного депутата України» (в ред. Закону від 22. 03. 2001 р. № 2328-III) // Відомості Верховної Ради України, 2001. № 42.

Надійшла до редколегії 06.04.04